

הרב אברהם גורביץ

ראש ישיבת בית יוסף - גייטסהעד

בדין מצטער בליל ראשון דסוכות

- א -

בלילה הראשון גם במצטער הוא משום דילפינן מדינא דסעודת ליל ראשון הכתוב קבעה חובה דאין דינא דתשבו כעין תדורו בליל ראשון, דז"ל "חכמי לונל כתבו, שכל שפטרנו את המצטער דוקא בשאר הימים, אבל לילה הראשונה הואיל והכתוב קבעו חובה נמצא לעולם חייב, וראיה לדבר, דטעם מצטער שהוא פטור הוא מטעם תשבו כעין תדורו (ע' תוס' סוכה כו. ד"ה הולכי דרכים), ואמרינן (שם כז.) גבי לילה הראשונה, מה דירה אי בעי אכיל אי בעי לא אכיל, ומקשי א"ה לילה הראשונה נמי, ומשני לילה הראשון הכתוב קבעו חובה, דגמרינן חמשה עשר מחמשה עשר מחג המצות, אלמא לילה הראשון אין בו דין תשבו כעין תדורו, והדברים מחוורים" עכ"ל.^ה

(א) ז"ל החלקת יואב (בספרו קבא דקושייתא קושיא פז) "ק"ל בהא דש"ס סוכה (דף מ"ז ע"א) גמירי דמאפר קאתי ופרש"י ולא ישבו כל ימי החג בסוכה, והלא להסוברין (או"ח סי' תרל"ט סעי' ה') דבלילה הראשונה גם בירדו גשמים חייב, א"כ ע"כ ישבו בליל א' אף שהיו רועים ובעלמא נפטרו כמו הולכי דרכים כמש"נ, ונמצא דכבר ברכו, ולומר דיען שהיו פטורים אח"כ, נקרא מיפסק לילות מימים לא נהירא, עכ"ל.

(ב) הנראה בזה, ובהקדם מש"כ המאירי לסוכה (כו. ד"ה חכמי לונל) בשם חכמי לונל דיסוד שיטת הסוברים לחייב

ה. ובביאור הגר"א ז"ל שם הביא מקור לעצם הדין שפסק הרמ"א ז"ל דמצטער חייב לישב בסוכה בליל ט"ו מלשון המשנה בסוכה (כז.) דבשאר ימים רצה אוכל ורצה אינו אוכל, והרי חייב לאכול משום יו"ט ושבת, ובע"כ דמיירי בירדו גשמים, דבשבת ויו"ט אוכל בביתו משא"כ בליל ט"ו חייב לאכול בסוכה, שכן לשיטה זו חייב גם בזמן שיוורדים הגשמים, אולם כתב ליישב לשיטת החולקים, (ע' תוס' (ברכות מט:)), דגם בליל ט"ו אינו חייב לאכול בסוכה בזמן שמצטער, די"ל דכוונת המשנה דסו"ס בליל ט"ו חייב לישב בסוכה אחרי שיפסקו הגשמים גם אם אכל בביתו בזמן שירדו הגשמים, משא"כ בשבת ויו"ט.

ועוד כתב הגר"א ז"ל להכריע כשיטת תוס' דלא דמי דינא דתשבו כעין תדורו לענין רצה מיסב רצה אינו מיסב דהוה רק פטור בהגברא אבל אינו חסרון בעצם הסוכה, ובזה הוא דילפינן דבליל ראשון לא נפטר, משא"כ הא דנתמעט מדין תשבו כעין תדורו לענין מצטער, לפינן דבזמן ירידת גשמים אין שם סוכה עלה, אין לחלק בין ליל ראשון לשאר הימים, ע"ש. (וע"ע בדברי הגר"א ז"ל בספרו "אמרי נועם" למס' ברכות (מט:) שהאריך בזה טפי).

והנה במשנה ברורה (סי' תרל"ט ס"ק ל"ה) העתיק טעם אחר, ומקורו מהר"ן והטור והכלבו, שהוא נלמד גופא מעצם דרשה דט"ו ט"ו, דגמרינן ט"ו ט"ו מחג המצות דמה שם מתחייב בכל גוונא גם כשמצטער ה"ה בסוכות, ע"ש. ובאמת יעויין בביכורי יעקב (סי' תר"מ סקכ"ב) שכתב, לאחר שהקשה ג"כ כקו' החלקת יואב, דאם נימא דהוה ילפותא מדינא דאי בעי אכיל ואי בעי לא אכיל דש"מ דאין דינא דתשבו כעין תדורו (כדברי החכמי לוגיל), תו לק"מ, שכן י"ל דפטור דהולכי דרכים אף דנלמד ג"כ מדרשה דתשבו כעין תדורו (וכמש"כ התוס' כו.), מ"מ הוה גדר אחר, שכן יסוד הפטור של מצטער וכן מה דבע"כ אכיל הוה יסוד הפטור באופן קיום מצות סוכה, (וכה"ג באופן אכילה כזו מיפטר ממצותה), ולכן שפיר יש למילף חד מחבריה, (מצטער מאי בעי אכיל), משא"כ פטור דהולכי דרכים הרי הוה פטור בגדר אונס, דמדאינו בונה הסוכה הרי בזמן האכילה הריהו נאנס בקיום המצוה, ובכה"ג אין עליו תביעה על מה שאח"כ הנהו אנוס, ואין לדמות פטור זה לפטור של "אי בעי אכיל", אבל לטעמייהו של הר"ן והטור והכלבו קשה, שהרי כיון דילפינן מט"ו ט"ו דחובת סוכה דומה לחובת מצוה, הרי כמו שבמצוה הוה חיוב לאכול, וגם אין בה פטור של מצטער, הרי גם אין בה פטור של אנוס, בכה"ג דהוה בידו למנוע האונס, ע"ש.

ג) והנה נראה דבלא"ה יש להעיר בדין זה עפמש"כ בספרי המחברים בשם הגאון ר' ברוך דוב זצ"ל מקמניץ (עין בספר "ר' ברוך דוב ליבוביץ - חייו ופעולתיו" מהר"י יצחק אייזלשטיין זצ"ל הוצאת נצח תשי"ז כפ' תשיעי שם), שחקר בעיקר הילפותא של ט"ו ט"ו "אם למידין כמו במצה, דהתם הוה המצה עצמה חפצא דמצוה, וכן גם בסוכה בליל ראשון, האכילה עצמה, דהיינו הכוונת פת שאוכל, הוה החפצא של המצוה", או "שרק הסוכה הוה החפצא של מצוה, ולמדין דחיוב וקיום המצוה דשיבת סוכה בליל ראשון הוה ע"י אכילה בסוכה, אבל לא שתהא האכילה עצמה הגדר והחפצא של מצוה כמו הסוכה גופא. ונפקא מינה לענין אם שייך במצות סוכה [בלילה הראשונה] דין של מצוה הבאה בעבירה, כגון אם אכל בליל ראשון של סוכות כוונת פת גזול, דההלכה של מצוה הבאה בעבירה נאמרה רק אם החפץ [של העבירה] היא המצוה, כמו לולב וסוכה [גזולה], אבל לא אם החפץ אינו המצוה עצמה אלא שעל ידו מתקיימת המצוה, כגון בתוקע בשופר הגזול, דכ' הרמב"ם בהלכות שופר פ"א ה"ג, דיצא משום שאין השופר גופא עצם המצוה, דעצם המצוה היא שמיעת קול שופר, והשופר הוא רק מכשיר דמצוה" וכו', עכ"ל.¹

1. ועפ"ז יש להעיר במש"כ הח"ח זצ"ל בשער הציון (סי' תקפ"ט אות י"א) להקשות במה שהמודר הנאה מחבירו ואמר לו המודר תקע והוציאני דאף דאסור לו לתקוע לו בדיעבד יצא, והוקשה לו דלהוי מצוה הבאה בעבירה, ולפמש"נ אין בזה קושיא דסו"ס עצם השמיעה אינה האיסור אלא התקיעה בשבילו, וצ"ע.

והנה יש לציין דאפי' להצד הראשון במהרש"ל ומהרש"א בסוכה (כו.) דהמצוה היא האכילה, מ"מ שנחלקו בזה לכאור', וע' בהגה"ה בפשוטו היינו אכילה כזו שתתייחס בארוכה), וא"כ נראה דמבואר דשיטת לסוכה ע"י שמתקיים בה גם מצות המחייבים לאכול בליל ראשון גם בסוכות תשבו שבעת ימים, (וע' היטב כשמצטער בע"כ לא נקטו כהצד הראשון

וע' ברכת שמואל ריש יבמות בייבם יבמה בנידותה, שביאר שם הגר"ד זצ"ל דהא דמבואר בתוס' יבמות (ב.) דביבם יבמתו כשהיא נדה אף דעביד איסורא אפ"ה קיים מצותו, וביאר הגר"ד דאין כאן מצוה הבאה בעבירה משום דהמצוה הוה הקנין, מה שהיבמה קנויה לו ע"י הביאה, ולא עצם הביאה שהיא העבירה, ע"ש.

ז. דהנה תנן שם בסוכה (כו.) "רבי אליעזר אומר י"ד סעודות חייב אדם לאכול בסוכה, אחת ביום ואחת בלילה", [ובגמ' שם "מאי טעמא דרבי אליעזר תשבו כעין תדורו מה דירה אחת ביום ואחת בלילה אף סוכה אחת ביום ואחת בלילה"], "וחכמים אומרים אין לדבר קצבה חוץ מלילי יום טוב ראשון של חג בלבד", [ובגמ' "אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק נאמר כאן ט"ו ונאמר ט"ו בחג המצות מה להלן לילה הראשון חובה מכאן ואילך רשות אף כאן לילה הראשון חובה מכאן ואילך רשות"].

ומסיימת המשנה "ועוד אמר רבי אליעזר מי שלא אכל [לילי] יום טוב הראשון ישלים לילי יום טוב האחרון של חג וחכמים אומרים אין לדבר תשלומין" וכו'. ומק' בגמ' "והא אמר רבי אליעזר י"ד סעודות חייב אדם לאכול בסוכה אחת ביום ואחת בלילה" [ופי' שם רש"י ז"ל "וכיון דביום אחרון לא בסוכה יתיב, ואם ישב בה לשם מצוה עובר על כל תוסף, מאי השלמה דסוכה איכא הכא"], "אמר בירא אמר רב אמי חזר בו רבי אליעזר", ע"כ. והנה פי' שם רש"י ז"ל וז"ל "חזר בו ר' אליעזר - אצל חכמים, לומר שאין לדבר קצבה, ואם רצה להתענות יתענה, חוץ מלילי יום טוב הראשון, ובהא מיהא פליג עליהו, דקסבר יש לה תשלומין, כמו שיש תשלומין לקרבנות יום ראשון אף ביום טוב האחרון" עכ"ל, ונחלקו מהרש"ל ומהרש"א לדעתו בפי' ישוב הגמ', דהמהרש"ל פי' דלס"ד דר"א עדיין קאי בשיטתו דאוכלין י"ד סעודות בסוכות, ובע"כ דזה נלמד מתשבו כעין תדורו, א"כ הוה זה חובת סוכה, וא"כ לא שייך תשלומין ביו"ט אחרון מדאז אינו יושב בסוכה, אבל למסקנא דר' אליעזר חזר בו ויליף ט"ו ט"ו מחג המצות י"ל דהוה חובת אכילה וזה שפיר יש לה תשלומין ביו"ט אחרון גם אם אינו יושב בסוכה, ופי' השפת אמת בכוונתו דט"ו ט"ו יליף רק חובת אכילה גרידא, ודייק כן מלשון רש"י שכתב במשנה (בד"ה חוץ מלילי יו"ט ראשון) "שאינו רשאי להתענות כדיליף בגמ'", והיינו דטפי מחובת אכילה אין כאן, ורק דמדמתחייב לאכול פת ממילא אם אוכל בחג הסוכות צריך לאכול בסוכה, (ולפ"ז נמצא א"כ דבירד גשמים שפיר יקיים מצותו באכילה בתוך ביתו, וצ"ע).

אולם במהרש"א ז"ל הקשה עליו וז"ל "ומהרש"ל דחק בזה לפרש דחיובא דליל יו"ט ראשון לאו בסוכה תליא אלא יליף מליל פסח דצריך אכילה כו' והאריך ע"ש, ואין זה דומה, דהא לגבי מצות סוכה ילפינן מליל פסח דכמו דמצות אכילה בליל פסח הוא מצה,

של הגרב"ד זצ"ל, שהרי להצד הראשון, מגז"ש דט"ו ט"ו מחג המצות, דמחייבו בלילה הראשונה אין שום שינוי במצות באכילת כזית פת, והוה מצוה נפרדת ישיבת סוכה עצמה משאר שבועת ימי לגמרי, ורק דשוב ממילא מתחייב לשבת סוכות, ורק דיש עוד חובה הנלמד בסוכה, כדין כל ימי הסוכות כשיש לו

(היינו אכילת פת בצורת מצות היום), כך מצות אכילה בליל ראשון דחג הוא בסוכה, (דזה הוא ג"כ מצות אכילת פת בצורת מצות היום), כדאיתא בירושלמי שכתבו התוס' ודו"ק עכ"ל, והיינו דגם את"ל דט"ו ט"ו מלמד מצות אכילה אבל סו"ס בעינן אכילה ששייך למצות היום, והיינו אכילה בסוכה, ועדיין קשה איך יש לה השלמה ביו"ט אחרון בזמן שאינו יושב בסוכה, אולם בתוס' הרא"ש הקשה כקושיית מהרש"א ז"ל, ות' בזה וז"ל "אבל מה שאוכל בלילי יו"ט האחרון חוץ לסוכה לא קשיא ליה, מידי דהוה אשכח ולא התפלל מנחה בשבת יתפלל במוצאי שבת שתיים של חול, ויוצא בתפילת חול מה ששכח ולא התפלל תפילת שבת כיון שא"א בענין אחר, הכי נמי הכא כיון שאינו יכול לאכול בסוכה יוצא אפילו חוץ לסוכה", עכ"ל, והיינו דכמו שבתפילה עיקר החובה הוא חובת תפילה ורק דבעינן לזה תפילה המתייחסת להיום שבו מתפלל, ולכן שייך גם להשלים תפילת שבת בתפילת חול למחר מדסו"ס תפילה היא, כמו"כ הא דמתחייב לאכול בלילי יו"ט ראשון מדרשה דט"ו ט"ו הוה בעיקר חיוב אכילה ורק דבעינן לזה אכילה שמתייחסת לחובת היום, ולכן צריך לזה אכילה בסוכה, אבל מדסו"ס עיקרה הוה חובת אכילה שפיר יש לה תשלומין ביו"ט ראשון גם באכילה חוץ לסוכה. (אולם בתוס' הרא"ש מבואר דהוה ניהא ליה בזה גם אם ר"א הוה קאי לשיטתיה הקודמת דמתחייב י"ד סעודות מדרשה דתשבו כעין תדורו, דגם לזה י"ל דעיקרה חובת אכילה, וכמש"כ ברש"ש לשיטת תוס' ע"ש היטב, ובזה רש"י לא פירש כן, ופשוט).

וע' מהרש"א מש"כ לפרש שיטת רש"י ז"ל דתירוצן הגמ' דנלמד מגז"כ דיש לה תשלומין, וגז"כ זו נלמד מדדמין לקרבנות ול"ש אלא אם דיינינן על חובת ליל ראשון דוקא דומיא דקרבנות. ונראה דביאור הדבר הוא כשיטת הרא"ש ז"ל ורק דס"ל דמסברא אין לומר כן, ופשוט.

ובתוס' שם (ד"ה חזר בו ר"א) פי' דבודאי אין להשלים חובת אכילת סוכה דלילי יו"ט הראשון בסוכות [בין אם נלמד מדרשה דט"ו ט"ו מחג המצות ובין אם נלמד מדרשה אחרת, וכמו בס"ד דגמ' לר"א שלמד מדרשה דתשבו כעין תדורו], באכילה ביו"ט אחרון חוץ לסוכה, ובפשוטו משום דס"ל דהוה חובת סוכה ולא חובת אכילה, ורק למסקנא לר"א למדין מתשבו כעין תדורו חובת אכילה גרידא, גם חוץ לסוכה אם יש מצב של פטור, וע' רש"ש, ולכן שפיר שייך בה השלמה.

וע' בריטב"א דמשמע דס"ל כשיטת המהרש"א והתוס' הרא"ש דהוה חובת אכילה המתייחסת להסוכה, ובשם גדול מצרפת הביא שבליל ט"ו מתחייב גם לישון בסוכה, ומשמע דהוה חובת סוכה כהצד השני של הגרב"ד זצ"ל, ע"ש ודו"ק.

בליל ראשון, ואף דבכלל דינא דתשבו כעין תדורו נאמר על מצות סוכה דכל שבעה דהוה רק בגדר אי בעי עביד אי בעי לא עביד, בע"כ דדין ישיבת סוכה בליל ראשון, מצות ישיבת סוכה חדשה היא שאין בה דינא דתשבו כעין תדורו. וא"כ שפיר י"ל דגם דינא דמצטער ליכא, אף דבמצות בסוכות תשבו שבעת ימים דכל שבעה, כל שמצטער חסר חפצא דשיבת סוכה הנצרך לקיום מצוותו, דסוף סוף לכולי עלמא חפצא דמצות סוכה הנלמד מגז"ש דט"ו ט"ו מחג המצות, אין זה אותו חפצא דמצות סוכה הנלמד מקרא דבסוכות תשבו שבעת ימים, ופשוט.^ה

(ד) והנה לפי"ז הרי ממילא מתיישבת קו' החלקת יואב והבכורי יעקב (בסי' תר"מ ס"ק כ"ד) שהעמדנו בריש דברינו,

איזה סיבה שבגללה בא לאכול פת, ומדמצות ישיבת סוכה עצמה לא נשתנתה בלילה הראשונה משאר ימים, א"כ בע"כ במצטער לא יוכל לישב בסוכה לקיים מצות סוכה, כיון שבכה"ג האכילת כזית פת שיאכל אז לא תתיחס למצות סוכה, ומדבכה"ג לא יתקיים בה מצות בסוכות תשבו שבעת ימים, ממילא כה"ג גם מצות אכילה הנלמד מגז"ש דט"ו ט"ו מחג המצות ליכא. ובע"כ נקטו כאידך צד של הגרב"ד זצ"ל, דהגז"ש דט"ו ט"ו מחג המצות מגלה לנו מצות ישיבת סוכה חדשה שאין בה הדינים הנלמדים מדרשה דקרא דתשבו כעין תדורו, ושעצם הישיבה בסוכה בליל ט"ו הוא החפצא של המצוה, ולכן שפיר מתקיימת המצוה גם בכה"ג שמצטער, וכמו"כ שפיר דנו החכמי לוניל, דמדחזינן דשיבת סוכה הוה חובה עליו

ח. ובספרי האחרונים ציינו לדרכי משה (בטור או"ח סי' תרל"ט סק"ו) שכתב שם וז"ל "וכתב עוד (במהרי"ל עמוד ש"ע) דאסור לאכול משש שעות ולמעלה בערב סוכות דומיא דערב פסח, וזהו נראה לי חומרא בלי טעם דשאני אכילת מצה דאם יאכל אחר חצות לא יאכל מצה בלילה לתיאבון, אבל גבי סוכה אין המצוה באכילה שיצטרך לאכול לתיאבון דאף דאם ישב בסוכה בלא אכילה מ"מ קיים מצות סוכה, ולכן נראה לי דאין לחוש בזה, והמחמיר יחמיר והמיקל לא הפסיד", [ונפירשו המפרשים שדעתו דאין המצוה האכילה רק המצות סוכה והאכילה באה בחיוב רק לעשות ישיבתו קבע, ולכן נקט דלא שייך בה דינא דלתיאבון], "מיהו אחר שכתבנו זה מצאתי כתוב באור זרוע (ה' סוכה סי' ש"א) כדברי המהרי"ל ומייתי לה מהירושלמי (פ"ב ה"ז) דצריך לכונוס לסוכה כשהוא בתאוה וכו' עכ"ל.

והנה שם בירושלמי למדה מהגז"ש דט"ו ט"ו, ולכ' למה לי ילפותא מיוחדת לזה, הרי אחר שכבר למדנו מהגז"ש עצם הדין שיש מצוה באכילה בט"ו ממילא מסברא יש לחייבו שיהיה לתיאבון כמו במצה שידענו לה מסברא, ואולי נאמר דזה גופא קמ"ל הירושלמי דילפינן דלא הוה מצות ישיבת סוכה אלא מצות אכילה ולכן שייך בה דינא דלתיאבון, [אולם שמא י"ל דעדיין נקטינן דהוה בעצם מצות ישיבה ורק ילפי' מהגז"ש דבאכילה זו הנצרכת לישיבת קבע בעינן ג"כ שתהא לתיאבון], ודו"ק.

דהרי לפמש"נ ס"ל להסוברין דבלילה הראשונה גם בירדו גשמים חייב, דגמרינן מגז"ש דט"ו ט"ו מחג המצות, דין ישיבת סוכה חדש, שאינו ככל מצות ישיבת סוכה הנלמד מקרא דבסוכות תשבו שבעת ימים, דשם בשאר הימים יש דין של תשבו כעין תדורו, משא"כ בליל ראשון, וא"כ אפי' למ"ד דבירך בראשון שוב אינו מברך, הרי כ"ז בשקיים ביום ראשון מצות בסוכות תשבו שבעת ימים ובירך עליה ג"כ, אבל הנך דהיו רועים באפר, אף אם עשו סוכה וישבו בה בלילה ראשונה, כדמחייבי לכאורה לשיטת החכמי לוניל וסיעתם וכמש"נ, הרי לא קיימו אלא המצוה החדשה הנלמדת מגז"ש דט"ו ט"ו מחג המצות, ול"ש שיפטרו ע"י ברכתם שברכו אז, על מה שמקיימים אח"כ מצות בסוכות תשבו שבעת ימים, ופשוט.

ואף דלכ' תי' זה מעלה ארוכה רק לשיטת הבכורי יעקב דהגדולי הדור באפר היו פטורין ממצות ישיבה בסוכה מדין שומרי שדות ופרדסים, (דאינם יכולים להתעכב במקום אחד מחמת חובת השמירה המוטלת עליהם ע"ש בבכורי יעקב (ס"ו תר"מ סקב"ג)), וא"כ אף דבודאי בנו להם סוכה כדי לקיים מצות ט"ו ט"ו מחג המצות עדיין מפטרי ממצות בסוכות תשבו שבעת ימים, וברכתם שייכת רק למצות ט"ו ט"ו מחג המצות ולא למצות בסוכות תשבו שבעת ימים, אבל לדעת המג"א הרי לא מפטרו בהיותם באפר אלא משום טרחת הבניה, וא"כ אחרי שכבר

בנו להם סוכה מחמת חובת ט"ו ט"ו מחג המצות כבר מתחייבו גם במצות בסוכות תשבו שבעת ימים וגם עלה עלתה ברכתם, ועוד דבתוס' מבואר (מזו). דלא היה להם סוכת רועים ע"ש, וכבר כתב הבכורי יעקב דלשיטתו אין צורך לזה ע"ש. איברא דשוב התבוננתי וראיתי שגם לשיטת הבכורי יעקב דמפטרי כמו שומרי גנות אין דברינו מספיקים, שהרי סוף סוף ע"י מצות ט"ו ט"ו מחג המצות נתחייבו בבניית הסוכה וגם להתעכב שם כדי שיעור אכילה, א"כ שוב נתחייבו גם במצות בסוכות תשבו שבעת ימים מדבין כה מוכרחים להשאר שם בתוך הסוכה, ובזמן אכילתן קיימו גם אותה, וצ"ע.

(ו) ברם נראה דמכיון דכל חובתם הוה רק משום מצות ט"ו ט"ו אין להם חיוב לטרוח אלא בעשיית סוכה כזו שסגי למצות ט"ו ט"ו, ולזה סגי גם סוכה שיהיה מצטער בה, וגם נראה שאין במצות ט"ו ט"ו מחג המצות דינא דסוכה הראויה לשבעה, (דהוה רק זמן במצות בסוכות תשבו שבעת ימים ונלמד ממנה), וא"כ י"ל דכמו שחזינן בגמ' דאם היו באפר שוב נקטינן דכיון שנפטרו מסוכה לא נהגו בעצמם לפנים משורת הדין לבנות סוכה גם שם, כמו"כ י"ל כאן דטפי ממה שנתחייבו ע"י מצות ט"ו ט"ו לא עשו. ונמצא דלעולם ברכתם בליל ראשון היתה רק על קיום מצות ט"ו ט"ו מחג המצות, ולא על מצות בסוכות תשבו שבעת ימים, ודו"ק.

[אולם תי' זה א"ש רק לשיטת המג"א שהפטור באפר הוא מדין הולכי דרכים, שהוא פטור בבניה, ועדיין הם

מברך בישב בסוכה אח"כ, דהחיוב מצרף ישיבותיו, וא"כ אפי' המג"א הוה מודה דה"ה בישב בסוכה אחרת לא יתחייב ברכה אחרת, אבל לדידן שההפסק מחייב ברכה אחרת שפיר ס"ל להמג"א דה"ה סוכה אחרת מחייב ברכה אחרת.

(ח) והנה הבית מאיר יצא לחלוק על המג"א דשונה טלית דאין שם חובת גברא, ורק לבישת הטלית מחייבת ציצית, וא"כ כל בגד הוה חובה אחרת וטעון ברכה אחרת, אבל סוכה הוה חובת גברא שאין החפצא של הסוכה מחייבת המצוה, ולכן אין הברכה מתייחסת לאותה סוכה שבירך בה לראשונה, ושפיר נפטר ע"י ברכה ראשונה גם הישיבה בסוכה השניה ע"ש. ברם ע' משנה ברורה (סי' תקפ"ה סק"ד) שהביא דהמברך על שופר אחד ונפל מידו ותוקע בשופר אחר צריך לברך שנית, (ע"ש בשער הציון שצ"ח למקורו שו"ת בנין עולם (סי' לא"א)), והנה דינו דומה לדינו של המג"א, שגם שם אין השופר מחייב המצוה, ולדעת הבית מאיר לכ' לא יצטרך לברך, ובאמת טען שם הבנין עולם - שהוא המקור לדינו של המשנ"ב כנ"ל - בראשית דבריו שלא לחייב ברכה שניה משום שאין הברכה על שופר זו אלא על קיום מצות שופר, והוא על דרכו של הבית מאיר, ושם בתשובה לא נראה שהחליט לברך, ע"ש היטב, וצ"ע. [וק"ק שהבנין עולם לא ציין לדברי המג"א אלו, ע"ש].

עומדים בפטורם לטרוח בבניה יותר ממה שחובת ט"ו ט"ו דורשת, אבל לשיטת הבכורי יעקב שהפטור הוא מחמת חובת השמירה המונעת מהם להתעכב במקום אחד, שהוא א"כ רק פטור בישיבה ולא בבנין, א"כ אם נתחייבו לישב במקום אחד מכח מצות ט"ו ט"ו מחג המצות שוב אין מקום לפוטורם, וממילא חזרה עליהו חובת בסוכות תשבו שבעת ימים, ויתחייבו בסוכה הכשרה לקיום שתי המצוות, וצ"ע].

- ב -

(ז) עוד הקשה החלקת יואב שם וז"ל "וגם ק"ל על המג"א סי' תרל"ט סק"ב [נ.ב. צ"ל סק"ב], דבהולך לסוכת חבירו חייב לברך. והלא בש"ס זה מבואר דאם היו מברכין היו נפטרינן, ולמה, והלא סוכה אחרת היתה, וצ"ע"ג, ועיין בית מאיר שם, עכ"ל. דהיינו שאם כדברי המג"א דבהלך מסוכה לסוכה צריך לברך, כמו שפסק בשו"ע (או"ח סי' ח) בלבש טלית אחר שצריך לברך, א"כ קשה דגם אם היו ר"ה בר ביזנא וכל גדולי הדור מברכין כליל ראשון אכתי היו צריכים לברך שוב בישבם בסוכה אחרת בהגיען לישוב, (ע' סוגית הגמ' סוכה מז.).

ובבר' טענו האחרונים שאין בזה קושיא כלל, דהגמ' שם קאי למ"ד דאם ברך בראשון אף שהפסיק בינתיים אינו

הרב מרדכי ווינבערג
רב דקהל באר אברהם סלאנים

בדין נטילת לולב בשעת קריאת ההלל

הכתוב מדבר אית תניי תני בשמחת שלמים הכתוב מדבר.

והקשה הגר"י פערלא דהרמב"ם מזכה שטרא לבי תרי שהרי נקט דבריו כתרי תנאי, דהכא הביא הדרשה לענין לולב, ולקמן בפ"ח הי"ב כתב וז"ל אף על פי שכל המועדות מצוה לשמוח בהן בחג הסוכות היתה שם במקדש שמחה יתירה שנאמר ושמחתם לפני ה' א' שבעת ימים.

עוד הקשה בספר עמק ברכה דמדברי הרמב"ם נראה ששמחת בית השואבה היא מן התורה, ובגמ' לא משמע כן, גם לא מצינו מקור לדרשה זו ומהיכן למד דין זה.

עוד הקשו האחרונים למה לא הזכיר כאן הרמב"ם דין ניסוך המים כמו שכתב רש"י ז"ל בדף נ. (ד"ה בית השואבה) וז"ל כל שמחה זו אינה אלא בשביל ניסוך המים כדמפרש ושאבתם מים בששון, עכ"ל. וביותר שבפ"י מהל' תו"מ כשהביא דין ניסוך המים לא הזכיר כלל ענין זה של שמחה, עוד יש לעיין בביאור דברי הירושלמי בשמחת לולב הכתוב מדבר מה ענינו של לולב לשמחה דנימא דקרא דושמחת לפני ה' א' קאי אלולב.

וכדי לעמוד בביאור הענין יש לנו לבאר הגדר דקריאת הלל בחג הסוכות,

במס' סוכה דף ל"ז: תנן היכן מנענע בהודו לה' וכו', ובשו"ע או"ח סי' תרנ"ב ס"א פסק המחבר וז"ל מצות לולב ביום ולא בלילה וכו' ועיקר מצוותו בשעת ההלל. וצ"ב מה ענין הלולב לקריאת ההלל, וביותר צ"ע דהמחבר בסי' תרנ"א ס"ה פסק הדין דנטילת לולב והברכות שאומרים עליו, ובסי' תרמ"ד שהוא סדר ההלל של כל ימי החג כתב וז"ל שחרית אחר חזרת התפלה נוטלין הלולב ומברכין על נטילת לולב ושהחיינו וגומרים את ההלל וכו', ולכאור' הדברים תמוהין חדא אמאי כפל הדין דנטילת לולב, והב' כנ"ל מה ענינו של לולב לקריאת ההלל.

ולבאר הענין נקדים דברי הרמב"ם בפ"י מהל' לולב הי"ג וז"ל מצות לולב להנטל ביום ראשון של חג בלבד בכל מקום ובכל זמן ואפילו בשבת שנאמר ולקחתם לכם ביום הראשון ובמקדש לבדו נוטלין אותו בכל יום ויום משבעת ימי החג שנאמר ושמחתם לפני ה' א' שבעת ימים, עכ"ל. ומקור דברים אלו הוא במתני' דף מ"א. וברש"י שם (ד"ה במקדש שבעה) הביא דרשה זו מדברי התו"כ. ויעוין בירושלמי (פ"ג הי"א) שהביא ב' שיטות בדרשה דהאי קרא וז"ל כתיב ושמחתם לפני ה' א' שבעת ימים אית תניי תני בשמחת לולב